

גבולות היחידה: במדבר ג', י"א-נ"א

נושא היחידה: מפקד הלויים

מספר שיעורים: 2

כותב: מוריה שטרן

הסבר כללי: הנושא הכללי של הפרק הוא החלפת הבכורות שהיו אמורים לעבוד במשכן, והכנסת הלויים במקומם. כדי להבין את המהלך, צריך לפקוד את הלויים ולדעת כמה הם, לאחר מכן לפקוד את הבכורות ולדעת כמה הם, ולבסוף למצוא פתרון לפער שנוצר בין כמות הבכורות לכמות הלויים.

הסיבה למניין הלויים לבדם היא שהלויים הם בחינת "לגיון של מלך" – המובחרים שבעם, ולכן מוקדש להם מפקד נפרד.

שימו לב – מערך זה מתאים לשיעור וחצי או לשיעור כפול, אך נכתב ברצף, כדי לאפשר למורה להחליט היכן לעצור, או אולי להעביר את היחידה בשני שיעורים רצופים.

פתיחה: פסוקים י"א-י"ג – הלויים תחת הבכורות

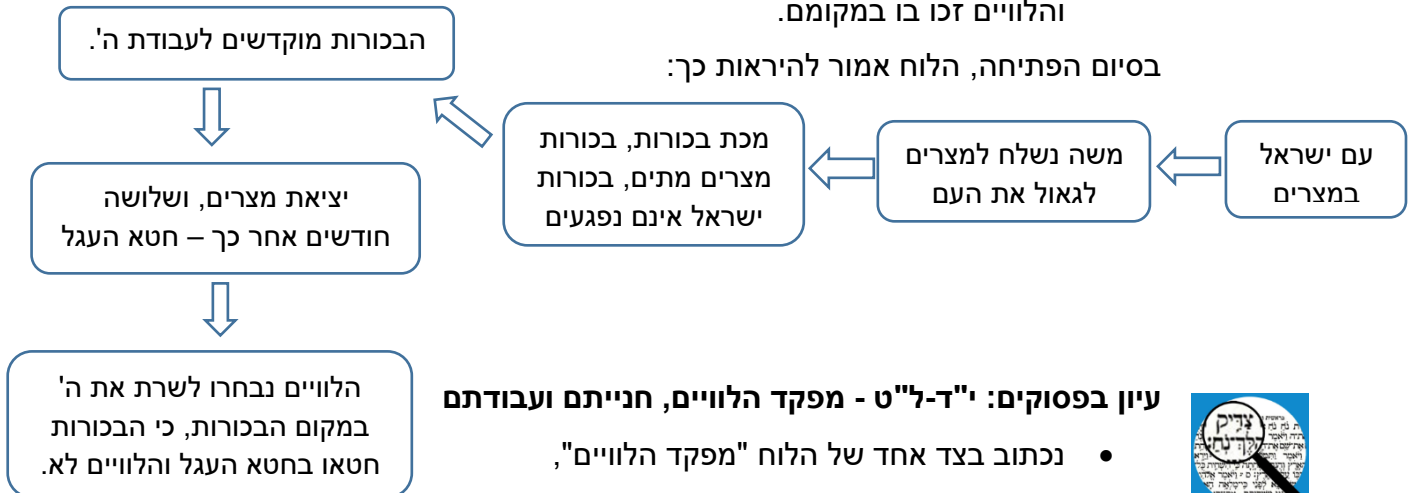
- נעשה תרשים היסטורי על הלוח. כדי לדעת מה לרשום, צריך לענות על חידה... החידות בכוונה אינן קשות, ונועדו רק לגרות את החשיבה. כל פעם נרשום את התשובה על הלוח, ומתחתיה נצייר חץ שייראה כמו תרשים זרימה. החידות:

1. 210 שנים היינו שם עבדים. מי אנחנו והיכן היינו? (עם ישראל במצרים)
2. משה נשלח מהסנה ישר לשם, בשליחות מאת ה'. לאן הלך משה ומהי השליחות? (למצרים, לגאול את ישראל)
3. המכה האחרונה – מהי ומה קרה בה? (מכת בכורות, בכורות מצרים מתים, בכורות ישראל אינם נפגעים.)
4. פתחו בשמות י"ג, ט"ו – מה כתוב שם? ("וַיְהִי כִּי הִקְשָׁה פְּרַעֲהוֹ לְשַׁלְּחַנוּ, וַיַּהַרְגֵהוּ כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם, מִבְּכֹר אָדָם וְעַד בְּכוֹר בְּהֵמָה; עַל כֵּן אֲנִי זֹבֵחַ לַה' כָּל פֶּטֶר רֶחֶם הַזְּכָרִים, וְכָל בְּכוֹר בְּנֵי אֶפְרָיִם" – הבכורות מוקדשים לעבודת ה').
5. איזה חטא קרה שלושה חודשים בלבד לאחר יציאת מצרים? (חטא העגל)
6. איזה שבט לא חטא בחטא העגל? (שבט לוי)

7. מה קורה בעקבות כך? (נקריא את רש"י לפסוק י"ב: "שיהיו ישראל שוכרין אותן) את הלויים) לשירות שלי. על ידי הבכורות זכיתי בהם (בלויים) ולקחתים תמורתם (תמורת הבכורות), לפי שהייתה העבודה בבכורות, וכשחטאו בעגל – נפסלו. והלויים שלא עבדו עבודת אלילים, נבחרו תחתיהם". כלומר, הלויים נבחרו לשרת את ה' במקום הבכורות, כי הבכורות חטאו בחטא העגל והלויים לא.)

- נתבונן בתרשים שנוצר על הלוח, ובין ממנו את השתלשלות העניינים – למה הבכורות היו אמורים לעבוד במשכן ולמה לבסוף, לאחר חטא העגל, הם נושלו מתפקיד זה, והלויים זכו בו במקומם.

בסיום הפתיחה, הלוח אמור להראות כך:

עיון בפסוקים: י"ד-ל"ט - מפקד הלויים, חנייתם ועבודתם

- נכתוב בצד אחד של הלוח "מפקד הלויים", ובצד השני - "מפקד בני ישראל".
- נבקש לקרוא מהר ובשקט את פסוקים י"ד-ל"ט ולעשות "מצא את ההבדלים", כלומר, למצוא את ההבדלים בין שני המפקדים.
- ניתן רמזים בעת הצורך. הרמז יהיה בכתיבת הקטגוריה בה קיים הבדל. אפשר לעשות זאת בצורת טבלה (אנחנו נמלא את העמודה הימנית, והתלמידים ימלאו את השתיים השמאליות):

מפקד בני ישראל	מפקד הלויים	את מי פוקדים?
את כל העם פרט לשבט לוי	רק את שבט לוי	גיל הנפקדים
גיל 20 ומעלה	גיל חודש ומעלה	פירוט שמות
רק שם המשפחה מוזכר	מוזכרים שם המשפחה וכל צאצאיה	הכיוון המוזכר ראשון
קדמה (מזרח)	ימה (מערב)	

- נעבור על הטבלה סעיף אחר סעיף, ונרחיב מעט את הדיבור וההסבר:
  - גיל הנפקדים: במפקד הרגיל של עם ישראל – מבן עשרים שנה ומעלה. במפקד של הלויים – מבן חודש ומעלה.

- הסיבה: כשהלוי בן חודש, הוא הופך להיות קודש לה', ואז חלה עליו חובת הפדיון, וזאת הסיבה לכך שהלוויים נכנסים במקום הבכורות כבר בגיל זה.
- פירוט שמות: במפקד של שאר ישראל (פרק ב'), מצוינים השבט ומספר הנפקדים בו, ואילו כאן יש פירוט של שמות כל הצאצאים.
  - הסיבה: בשבט לוי חשוב לדעת את השמות, כדי לוודא שלא נכנס אף זר בתוכם. יותר חשוב את מי מונים, מה שאין כן בשבטים אחרים.
  - הכיוון המוזכר ראשון: פסוק כ"ג – "משפחת הגרשוני אחרי המשכן יחנו ימה" – בניגוד לפרק ב', שבו מתחילים מדגל יהודה, החונה מזרחה.
  - נבקש לעבור שנית על הפסוקים ולמצוא מה התפקיד של כל משפחה:
    - התפקיד של בני גרשון - נשיאת הדברים החיצוניים – יריעות המשכן, הווילונות של החצר (קלעי החצר) והחוטאים המחזיקים אותם ("ואת מיתריו").
    - התפקיד של בני קהת – נשיאת הדברים הקדושים ביותר – הארון, השולחן, המנורה, המזבחות, הפרוכת ("המסך") ועוד.
    - התפקיד של בני מררי – נשיאת 48 קרשי המשכן והקשור אליהם – הבריחים והאדנים, וכן 60 עמודי החצר, אדניהם, היתדות שלהם והמיתרים שלהם.
  - נכתוב על הלוח ביטוי בשיכול אותיות, והתלמידים יצטרכו לפענח אותו. הביטוי הוא "אוי לרשע ואוי לשכנו" / "טוב לצדיק וטוב לשכנו". עם אותיות מבולבלות זה נראה כך: "יאו לשער ויאו לנשכו" / בטו ליצדק ובטו לנשכו".
  - נסביר: פסוק כ"ט – בני קהת חונים בצד דרום, סמוך לבני ראובן. רש"י – "אוי לרשע ואוי לשכנו" – קרח היה מבני קהת, ולמחלוקת שלו הצטרפו דתן ואבירם משבט ראובן, שהושפעו לרעה משכנות זו. לעומת זאת, פסוק ל"ח – משה ואהרון ובניו חנו בצד מזרח, סמוך לשבט יהודה. רש"י – טוב לצדיק וטוב לשכנו" – שבט יהודה הושפע לטובה מקרבה זו, והיו עוסקים בתורה, שבט יששכר החונה עמם היו ראשי סנהדרין, ושבט זבולון החונה עמם היו סופרים.
  - נשוב לפסוקים (פעם אחרונה...), ונחוד חידה מתמטית: נבקש מהתלמידים להגיד כמה כל משפחה מונה, ונבדוק כמה יוצא במפקד הלוויים:
    - בני גרשון – 7,500
    - בני קהת – 8,600
    - בני מררי – 6,200
    - סך הכול – 22,300
  - נתמה: אבל בפסוק ל"ט כתוב שהלוויים מונים 22,000! לאן נעלמו 300 לוויים?
  - נשמע רעיונות, ונסביר כי 300 לוויים היו בכורות בעצמם. מטרת המפקד הזה היא להחליף בין הבכורות שיועדו לעבודת המשכן, ובין הלוויים שקיבלו את העבודה במקומם.

אבל אם 300 לוויים הם ממילא בכורות – אין טעם למנות אותם! הבעיה מתחילה במפקד הבכורות, בפסוקים הבאים.

עיון בפסוקים: מ'מ"ג – מפקד כל בכור זכר בבני ישראל

- נקרא את הפסוקים בקריאה מונחית. לפני הקריאה, נבקש מהתלמידים לשים לב לשלושה פרטים: מטרת המפקד, גיל הנפקדים ותוצאות המפקד.
- נעבור על הנתונים שביקשנו למצוא:
  - מטרת מפקד זה היא לראות ולוודא שמול כל בכור יהיה לוי שאיננו בכור (כלומר, לא אחד מה-300), שיוכל להחליף אותו בעבודה במשכן.
  - גם מפקד זה הוא מגיל חודש, מכיון שזה הגיל בו חייבים בפדיון בכורות.
  - תוצאות המפקד: יש 22,273 בכורות! כלומר, יש 273 בכורות "מיותרים", עודפים כביכול, שאין תחתם לוויים שיחליפו אותם. מה אפשר לעשות? על כך בפסוקים הבאים.

עיון בפסוקים: מ"ד-נ"א – פדיון הבכורות העודפים על הלוויים

- נסביר: את כל הבכורות ה"עודפים" צריך לפדות תמורת חמישה שקלים לאחד. השאלה: איך יודעים איזה בכורות לפדות? הרי אם ניגשים למישהו ורוצים לפדות אותו, הוא יכול לטעון שהוא אחד מה-22000 שיש במקומם לוויים... מה עשה משה? לקח 22,273 פתקים. על 22,000 מהם כתב "בן לוי", ועל 273 מהם כתב "חמישה שקלים". את כל הפתקים הוא ערבב ושם בקלפי, וכל אחד לקח פתח. מי שיצא לו "חמישה שקלים" – אותו היה צריך לפדות.

הצעות להמחשה:

- חידות בתחילת השיעור.
- מצא את ההבדלים (בין המפקדים).
- חידה מתמטית – חיבור וחיסור למציאת נתונים (במפקד הלוויים).
- לכתוב על פתקים "לוויים" ו"בכורות", וממש לעשות את ההגרלה בכיתה. לחשוב יחד על פתרון מה עושים עם הבכורות המיותרים.

מסרים והפנמה:

"אוי לרשע ואוי לשכנו" / "טוב לצדיק וטוב לשכנו" – ראה בסיכום השיעור.

מבט שלם:

פרק זה עוסק לכאורה במפקד עם נתונים יבשים, אך כשמעמיקים את המבט, רואים כמה כל נתון הוא חשוב ומה המשמעות שלו!

סיכום: טוב שכן טוב

• נפתח את הנושא של "שכן טוב" באמצעות דוגמאות של יכולת ההשפעה שיש לנו על הסביבה הקרובה (רצוי שאת הדוגמאות יתנו התלמידים):

- אמירת מילים טובות (מחמאות)
- דיבור בכבוד ובנימוס
- הרמת כיסא בסוף יום
- תשומת לב לניקיון הסביבה
- עזרה לאחרים בתחומים שאני טוב בהם
- הקפדה על מאור פנים
- ועוד...

• נדגיש כי כל אחד מקפיד על משהו קטן, ויחד זה נהיה משהו גדול!

הרחבה והפניות למקורות נוספים:

• את הבכורות פודים במקום הלוויים תמורת חמישה שקלים. מדוע דווקא חמישה שקלים? את הסכום הזה לומדים מסיפור מכירת יוסף. את יוסף, בכור רחל, מכרו האחים תמורת 20 כסף. כל סלע שווה חמישה דינרי כסף, ויחד חמישה סלעים = 20 דינרים. בימינו, זה 9.6 גרם כסף טהור.